

УДК 7.071.1(477)(092)"1895/1991"О.Павленко
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.03.719>

ОКСАНА ПАВЛЕНКО ТА УКРАЇНА: МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ ХУДОЖНИЦІ

Юліан САВКО
ORCID ID:

доцент, заслужений діяч мистецтв України,
Львівська національна академія мистецтв,
кафедра академічного рисунку,
вул. Кубійовича, 38, м. Львів, 79011, Україна,
e-mail: savkojulian@gmail.com

Стаття присвячена одній з маловідомих сторінок біографії визначної української художниці, класика мистецького авангарду, учениці М. Бойчука Оксані Трохимівни Павленко (1895—1991). Вона побудована на матеріалах особистих контактів автора з художницею періоду кінця 1960-х — початку 1970-х рр., що були пов'язані з обставинами організації її персональної виставки у Львівській картинній галереї (1970 р.). *Актуальність* статті полягає в тому, що вперше у науковий обіг вводиться група оригінальних епістолярних документів — листів, написаних О. Павленко до автора публікації упродовж 1969—1972 рр. За змістом вони мали діловий характер, натомість в окремих фрагментах дають можливість наукового реконструювати окремі деталі творчої біографії художниці. Зважаючи на те, що за період відновлення Української держави до постаті Оксани Павленко звертався цілий ряд дослідників, у більшості з цих публікацій розглядаються її твори або висвітлюється аспект впливів на її малярську мову концепції неовізантизму, вироблену її безпосереднім професійним наставником Михайлом Бойчуком. Менш відомими є відомості про зв'язки мисткині з Україною в роки її вимушеного перебування поза Батьківщиною. *Об'єктом* дослідження є науково достовірні факти контактів автора з О. Павленко у 1969—1972 рр., *предметом* — обставини, завдячуючи яким поглибився зв'язок художниці з Україною. *Методологічною основою* дослідження є біографічний, історико-культурний і науково-реконструктивний методи, які дали змогу на міждисциплінарному рівні розглянути комплекс чинників, що передували та супроводжували організацію персональної виставки художниці у Львові у лютому-березні 1970 р.

Ключові слова: Оксана Павленко, школа Михайла Бойчука, український модернізм, неостилі, неовізантизм, бойчукізм, «розстріляне відродження», малярство, монументальне мистецтво, графіка, епістолярна спадщина, культурна пам'ять, листування.

Julian SAVKO

ORCID ID:

Associate Professor of the Department of Academic
Drawing,
Lviv National Academy of Arts,
Honored Artist of Ukraine,
38, Kubiyovych st., Lviv, 79011, Ukraine,
e-mail: savkojulian@gmail.com

OXSANA PAVLENKO AND UKRAINE: LITTLE-KNOWN PAGES BIOGRAPHIES OF ARTISTS

The article is dedicated to one of the little-known pages of the biography of a prominent Ukrainian artist, a classic of the artistic avant-garde, a student of M. Boichuk, Oksana Pavlenko (1895—1991). It is based on the materials of the author's personal contacts with the artist in the period of the late 1960s — early 1970s, which were connected with the circumstances of the organization of her personal exhibition in the Lviv Art Gallery (1970).

The relevance of the article lies in the fact that, for the first time, a group of original epistolary documents — letters written by O. Pavlenko to the author of the publication during 1969—1972 — were introduced into scientific circulation. They provide an opportunity to scientifically reconstruct certain details of the creative biography of the artist. Taking into account the fact that during the period of restoration of the Ukrainian state, a number of researchers turned to the figure of Oksana Pavlenko, most of these publications consider her works or highlight the aspect of influences on her painting language of the concept of neo-Byzantineism developed by her direct professional mentor Mykhailo Boychuk.

Information about the artist's connections with Ukraine during her forced stay outside the Motherland is less well known.

The object of the study is the scientifically reliable facts of the author's contacts with O. Pavlenko in the chronology of 1969—1972, the subject is the circumstances, thanks to which the connection of the artist with Ukraine deepened.

The methodological basis of the research is biographical, historical-cultural and scientific-reconstructive methods, which allowed to consider at an interdisciplinary level the complex of factors that preceded and accompanied the organization of the artist's personal exhibition in Lviv in February-March 1970.

Keywords: Oksana Pavlenko, school of Mykhailo Boychuk, Ukrainian modernism, neo-styles, neo-Byzantineism, Boychukism, «shot revival», painting, monumental art, graphics, epistolary heritage, cultural memory, correspondence.

Вступ. Одним з пріоритетних завдань українського мистецтвознавства на сьогодні залишається наукова реконструкція культурно-мистецького процесу ХХ століття. Тоталітарна влада в УРСР до періоду відновлення української державності брутальними ідеологічними втручаннями в академічну гуманітарну науку суттєво деформувала історію національного модернізму. Спотвореними були факти щодо пошуків практиками мистецтва таких моделей стилю, які б уособлювали в актуальних формах національну ідентичність. Стосувалося це, найперше, таких аспектів, як стильові пошуки Георгія Нарбута, Василя Гр. Кричевського та їхніх послідовників у пошуковій стратегії необароко, а також Михайла Бойчука та його учнів, у стратегії неовізантизму. Як відомо, російська влада спричинила в Україні 1932—1933 рр. Голодомор, а синхронно до нього переслідування і знищення еліти української національної культури. Професор М. Бойчук, разом зі своїми учнями та колегами по школі — І. Падалкою, В. Седлярем, — 13 липня 1937 р. були розстріляні у Києві як учасники націонал-фашистської терористичної організації, що ставила за мету відторгнення земель Української РСР від СРСР та реставрацію капіталізму та за іншими надуманими формулюваннями. До всіх інших учнів видатного митця і педагога було прикріплено тавро «зрадників».

Іл. 1. Оксана Павленко. Автопортрет. 1920

З цією ношею довелося жити далеко від Батьківщини й одній з найбільш талановитих учениць М. Бойчука Оксані Трохимівні Павленко (1895—1991). Попри складні обставини, в якій їй довелося продовжувати працювати творчо та, в міру можливого, повертатися до тих тем та формально-образних ідей, якими вона була наснажена в молодості при особистих контактах зі своїм іменитим наставником та ровесниками. Про це, зокрема, засвідчив матеріал персональної виставки творів Оксани Павленко, яка була розгорнена у залах Львівської картинної галереї на початку 1970 р., та одним з ініціаторів якої був автор даної публікації. *Об'єктом* дослідження є науково достовірні факти контактів автора з О. Павленко у 1969—1972 рр., *предметом* — обставини, завдяки яким поглибився зв'язок художниці з Україною. *Методологічною основою* дослідження є біографічний, історико-культурний і науково-реконструктивний методи, які дали змогу на міждисциплінарному рівні розглянути комплекс чинників, що передували та супроводжували організацію персональної виставки художниці у Львові.

Аналіз досліджень. Творча спадщина Михайла Бойчука та його учнів — одна з провідних тем в українському мистецтвознавстві від кінця 1980-х рр. і до сучасності. Бойчукізм як культурно-мистецьке явище стало одним з пріоритетних для осмислення світового авторитету українського модернізму, а також носієм національної ідентичності в еквіваленті стилю. До найбільш ранніх публікацій, присвячених діячам «розстріляного відродження» та втрачених українських мистецьких пам'яток 1910—1930-х рр., належать статті С. Білоконя. Їхня вага полягала, зокрема, в тому, що вперше дослідником були оприлюднені маловідомі документи, які підтверджували зумисне знищення радянським тоталітарним режимом яскравих представників національної творчої еліти, в тому числі М. Бойчука та його учнів [1; 2]. Велике значення для дальших наукових пошуків відіграла виставка «Бойчук і бойчукісти, бойчукізм», до якої підготовлено каталог з довідками про митців, у тому числі про О. Павленко [3]. Окремі публікації були безпосередньо присвячені імені Оксани Павленко. Найперше це стосується статей Л. Череватенка, що налагодив безпосередній контакт з художницею, яка більшу частину свого життя провела у Москві. У своїх публікаціях автор оперував

безпосередніми споминами самої мисткині, а також особистими контактами з нею у лютому 1989 року [4; 5]. Не менш цінними стали статті Н. Охмакевич [6] та Н. Клименко [7], в яких розкривалися маловідомі аспекти творчості художниці в період 1920—1930-х рр.

Іншою групою історіографічних ресурсів стали публікації 2000—2010-х рр. Суттєво збагатили наукове вивчення життя і творчої спадщини Оксани Павленко Я. Кравченко у масштабній праці «Школа Михайла Бойчука. Тридцять сім імен» [8], а також в інформативно насичених статтях «Ті, що знали Михайла Бойчука: [з листів О. Павленко]» [9] та «Остання з когорти «бойчукістів». До 120-річчя від дня народження художниці Оксани Павленко» [10]. Окремі аспекти творчості видатної художниці розглянули у своїх публікаціях Л. Соколюк [11], О. Плюхіна [12], Т. Жмурко [13]. У контексті явища неовізантизму та школи М. Бойчука до творчості Оксани Павленко звертаються й інші сучасні дослідники (іл. 1).

Основна частина. Оксана Павленко народилася 12 лютого 1895 р. у селі Валява Черкаського повіту Київської губернії (на той час Російської імперії). Початкову освіту отримала у дівочій Черкаській гімназії. 1914 р. поступила до Київського художнього училища. Її першими професійними наставниками стали Фотій Красицький та Федір Кричевський. У колі ровесників, згодом визначних представників українського модернізму — Івана Падалки, Анатолія Петрицького, Кості Єлеви — починають формуватися її ранні погляди на проблематику мистецтва. 1917 р. її приймають до новоствореної Української академії мистецтва, в клас Михайла Бойчука (іл. 2). Уже 1919 р. разом з іншими студентами — І. Падалкою та В. Седлярем — вона взяла участь у розписах Луцьких казарм у м. Києві, а згодом — й в експериментальних стінописах академічних аудиторій [8, с. 197]. З того часу виробляються її формалістичні пріоритети, що в постійній практиці закріплюються в стратегії стилістики неовізантизму.

Найбільш сприятливими для індивідуальної творчості Оксани Павленко стали 1922—1927-ті рр., коли вона була запрошена викладати у Межигірському мистецько-керамічному технікумі, директором якого був її молодий колега Василь Седляр (іл. 3). Тоді вона створила ряд станкових картин і

Іл. 2. Оксана Павленко. Фотопортрет. Київ, 1918

Іл. 3. Обкладинка проспекту «Межигірський Мистецько-Керамічний Технікум». Київ, 1927

сунків, якими розвинула концепцію монументальної школи малярства тонкими авторськими інтонаціями. Розкрилися вони в тематиці українського народного життя, мотивів традиційного побуту, фольклористичних алюзій, проникливих жіночих образів. Одним з ключових полотен цього раннього періоду творчості стала «Петрівчанська мадонна» (1922) (іл. 4), сповнене глибоких імпресій авторського ліричного наці-

Іл. 4. Оксана Павленко. Петрівчанська мадонна. 1922

Іл. 6. Оксана Павленко. Селянка з дівчинкою. 1926—1927

Іл. 5. Оксана Павленко. Невдача. 1926

Іл. 7. Розділ експозиції виставки Оксани Павленко. Львів, Картинна галерея, 1970

онального світогляду. Ця ж ціннісно-тематична лінія розвинулася і в ряді інших творів, зокрема «Дівчина з відром» (1923); «Невдача» (1926) (іл. 5); «Селянка з дівчинкою» (1926—1927) (іл. 6); «Марійка» (1928) та ін.

Поворотним для молоді української художниці став 1929 рік, коли її запросили на виклади в Вищі художньо-технічні майстерні у Москві. Як підтвердили грядущі події в Україні, це порятувало її від репресій або навіть розстрілу за звинуваченнями в націоналізмі та надуманих звинуваченнях в приналежності до «іноземних антирадянських структур», або, як це у випадку з її колегою І. Падалкою, як «учасника націонал-фашистської терористичної організації, що ставив за мету відторгнення земель Української РСР від СРСР та реставрацію капіталізму» [14]. З того часу Оксана Павленко жила і працювала у Москві, викладаючи в різних навчальних закладах та беручи участь у колективних роботах по створенню фресок на Всесоюзних сільсько-господарських виставках, а також в Урядовому палаці у Фрунзе (1936—1938) та на інших об'єктах [10]. Спільною специфікою тих праць була офіційна тоталітарна ідеологія, яка сковувала великий творчий потенціал українки та не давала їй можливостей системно розвивати концепцію неовізантизму. Лише відомо, що у 1933—1935 рр. вона відвідувала Батьківщину, беручи участь у розписах Червонозаводського театру в Харкові. Коли ж наступними роками репресії в Україні досягли апогею, як згодом згадувала, «...в Москві навколо мене утворилась порожнеча. Роботу давали, цінували, але дивилися скоса... адже «бойчукістка». Щоб не утнула чого, бува» [10].

Життя Оксани Павленко під час і після Другої світової війни лише частково можна реконструювати по її споминах, які були фрагментарно опубліковані дослідниками, що мали можливість з нею зазізнатися у 1970—1980-х рр. Це, найперше, С. Білокін, Л. Череватенко, Д. Горбачов. Автору цієї публікації вдалося з нею познайомитися 1969 року. Все почалося з фотографування гравюр до реставраційного процесу мого стажування у Москві від Львівської картинної галереї. У вестибюлі на столі фотолабораторії лежала велика кількість чорно-білих фото відомих творів художників. Сказали, що треба чекати на запрошення до фотографування гравюр. За цей час переглядав фотографії, відомі мені з книжок, журналів і каталогів. І несподівано побачив фотографії творів Оксани Павленко. Переглянув всі. Багато творів побачив вперше. Дочекався виходу з фотолабораторії головного працівника.

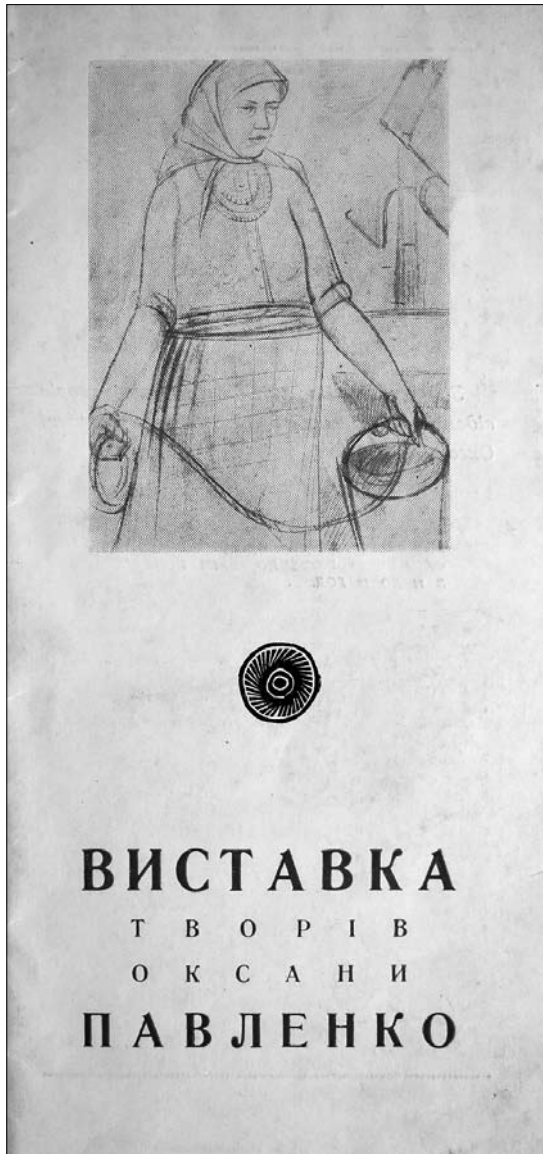

Іл. 8. Фрагмент експозиції виставки Оксани Павленко. Львів, Картинна галерея, 1970

Звідки в нього так багато фотографій з творів Оксани Павленко? Розповів мені, як часто приходив до нього Оксана Павленко фотографувати свої твори. Потім він знайшов у шухляді стола адресу майстерні нашої художниці. Передав мені. Це була для мене велика радість. Помчався розшукувати майстерню у Спільці художників. Трохи постояв перед головним входом високої будівлі. Довго не думаючи пішов по великих кам'яних сходах на другий поверх. Знайшов високі двері з номером майстерні Оксани Павленко. Натиснув кнопку дзвоника. Мовчання. Тихо. Хвилинку почекав. За дверима щось заскрипіло. Відчинилися високі двері.

На порозі з'явилася сива, надзвичайно красива, старенька, але ще з молодечим виглядом Оксана Павленко. Я привітався і сказав, що приїхав з України, зі Львова. Вона запросила мене до майстерні. На стінах висіли її автопортрети. Про себе розказав трохи більше. Пили чай. Художниця розказувала і показувала свої акварелі і гуаші. З захопленням говорила про свої молоді роки і навчання у М. Бойчука. Про молодого В. Седяра, якого у всьому наслідувала, про І. Падалку і про багатьох своїх однокурсників по Українській академії. Згадувала про складні і важкі часи навчання того часу. Не було паперу. Малювали на газетах, картонах, випадково знайдених на смітниках і горищах.

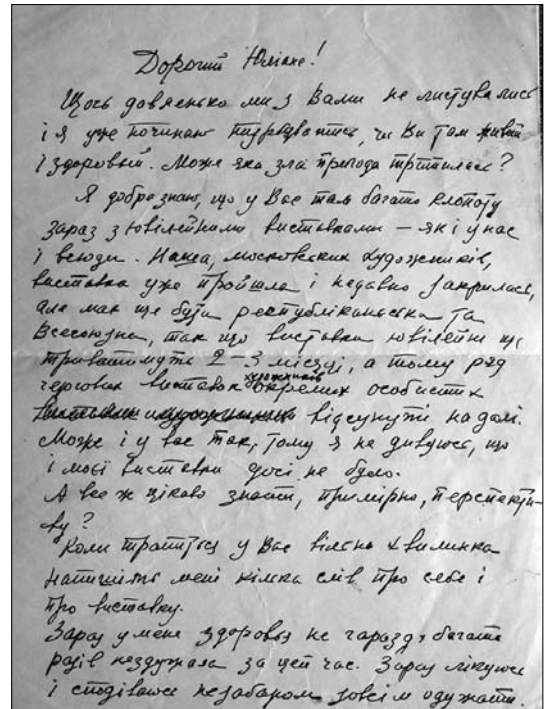
На другий день нашої зустрічі приніс з собою магнітофон і з її дозволу почав записувати розповіді про науку Михайла Бойчука і цікаві факти багатьох художників того часу. Потім багато разів переїжджав по квартирах у Львові і, на жаль, за-

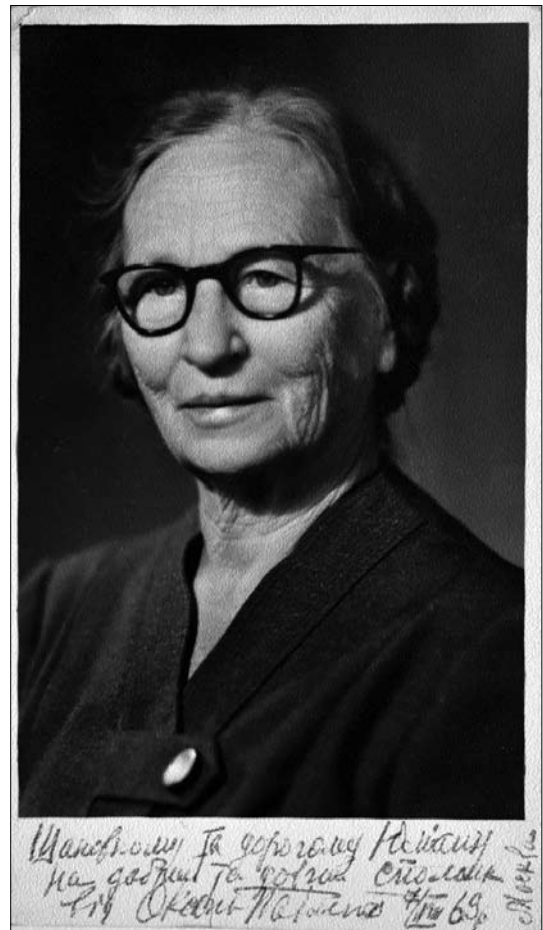
Іл. 9. Буклет-каталог виставки творів Оксани Павленко. Львів, 1970

Іл. 10. Конверт листа Оксани Павленко до Юліана Савка. 1969

Іл. 11. Рукопис листа Оксани Павленко. 1969

Іл. 12. Оксана Павленко. Фотопортрет з дарчим написом автору, Юліану Савку. 1969

губив плівку з записами про цінну розповідь Оксани Павленко.

Наступними зустрічами були різними розповідями про Київ і Україну. Запропонував їй відкрити у Львові виставку її творів. Дуже обережно зреагувала на таку пропозицію. Пізніше з захопленням погодилась. Два дні разом витягували з шафи і складали у в'язанки її твори. Було чотири важких пакунки. Виносив по два пакунки. Клав і вертався знову за іншими двома. Потім тролейбус і Київський вокзал. А перед тим все погоджував з директором Львівської картинної галереї Борисом Возницьким.

Було відкриття виставки Оксани Павленко у Львові на початку весни 1970 р. Після закриття виставки всі твори було перевезено мною знову до Оксани Павленко. Вона була схвильована і радісно здивована поверненням її творів. Дуже переживала про цю подію в її житті. Думала, що все може пропасти назавжди. Була коротенька переписка. Оксана Павленко подарувала мені декілька своїх фотографій з дарчими підписами (іл. 7, 8).

Дуже жалію, що не зробив фотографії з українською художницею там, на чужині. В тому моя вина. Це моя безоглядна молодість і відчуття продовження вічності. Здавалося, що ще встигну приїхати до Оксани Павленко і все зробити. У Львові в час виставки було надруковано каталог-проспект творів Оксани Павленко (іл. 9). У ньому зафіксовано, що було показано 148 творів олійного та акварельного живопису і графіки. Серед експонатів — унікальні малюнки 1918—1920-х рр., зокрема «Маже хату», «Сіє муку», «Ліплять пиріжки», «Прачки», «Сліпа бабуся», група ескізів керамічних виробів, плакатів та монументальних розписів, портретні студії, численні композиційні пошуки. До найбільш значимих належать класичні для М. Бойчука та його учнів мотиви-сцени «Біля криниці», «Під яблуною», синтезовані образи селянок при праці тощо. Тут же були показані натурні портрети Василя Седяра, Жозефіни Діндо, Оксани Іванової, Івана Падалки, ілюстраційні аркуші до поеми «Гайдамаки» Т. Шевченка. Частина творів несла відбиток комуністичної агітації, якою почалося знищення самобутності українського національного мистецтва в 1930-х рр. на радянській Україні [15].

Упродовж 1969—1972 рр. автор публікації підтримував контакт з Оксаною Павленко і шляхом

листування. У моєму приватному архіві збереглася група листів від художниці, які на сьогодні можуть становити важливе значення для дослідників (іл. 10, 11, 12). Завдячуючи їм можна поглибити розуміння темпераменту видатної українки, її високу внутрішню культуру, і навіть пластику її мислення. Ці листи публікуються вперше.

Висновки. Оксана Павленко не лише підтримувала контакти з представниками української мистецької та наукової інтелігенції, а продовжувала жити національним духом навіть в атмосфері столиці радянського тоталітаризму, постійно відчуваючи на собі тягар відсутності творчої свободи. Вже у зрілих роках життя вона зберігала високу культуру спілкування українською мовою, з особливою чуйністю згадувала про Україну. Виставка, яка була організована у Львові на початку весни 1970 року, мала велике значення для українського глядача, для якого була «закрита» тема бойчукізму, як і інших явищ національного модернізму. У Львові на той час проживали й працювали митці, які знали її ще з передвоєнного часу — Охрім Кравченко, Ярослава Музика, що дало змогу глядачам її творів відчутти питомі риси концепції неовізантизму в оригінальній інтерпретації Оксани Павленко як визначного явища українського національного мистецтва ХХ ст.

ЛИСТИ ОКСАНИ ПАВЛЕНКО ДО ЮЛІАНА САВКА

ЛИСТ від 20 серпня 1969 р.

Дорогий тов. Юліан!

Щиро дякую Вам за всі ваші турботи й дуже рада що Ваша подорож закінчилась успішно. Шкодную, що стільки клопоту завдала Вам (як тільки Ви приїхали до Львова), спроба зв'язатись зі мною по телефону. Моя сусідка (Ніна Михайлівна) зрештою передала од Вас звістку на другий день вранці та розповіла яких зусиль це Вам коштувало.

А трапилось таке: Я була недалеко під Москвою де є телефон також й куди я просила мені передати, якщо буде якась потреба. Коли Ви дзвонили, мене з'єднали з міжгородньою лінією, але нараз з першого ж слова обірвався зв'язок. Як виявилось потім, якраз в ту хвилину щось там на телефонній станції того міста трапилось (якась аварія), увірвався зв'язок і не

було його аж до 9-ї години другого дня. — Ще раз дякую за Ваше піклування!

Зараз одержала Акти і сприски робіт від Картинної галереї і зразу ж підпишу і вишлю відворотного поштою.

Чекаю від вас листа, як там у Вас іде справа? Взагалі мені дуже цікаво і трохи трівожно, як там друзі львовяне зустрінуть мої скромні праці.

Для мене самої дуже приємно якраз у Львові — культурному серці України — влаштувати виставку. — Я Вам казала, що мені це приємніше ніж зробити виставку в Москві (яку мені пропонували цього року) і навіть в Києві. Але це мені... А як у Вас там зустрінуть моїх «Діток»? Шкода, що багато робіт залишилось лише в ескізах, та нарисах, а самих творів немає і невідомо чи існують вони? А потім також роботи, що виконувались в архітектурі фрескою, можна лише в фрагментах та фото показати. Все це звичайно збіднює в цілому повний показ праці художника.

Про все це я зараз, коли уже справа вирішена, міркую собі, та навіть гадаю — чи гаразд я зробила, що погодилась на виставку.

Може цього останнього і не слід було б писати, але мені все хотілось, що Ви знали про ці мої сумніви та думки. Я їх тільки Вам повіряю, відчуваючи Вашу повагу та щирість до мене.

Сердечно вітаю Вас та бажаю Вам щастя і успіху в усьому.

[підпис]

Моя небога Ляся щиро вітає Вас!

20/VIII 69 р.

Акти і листа діректору Возницькому Б.Г. посилаю на адресу Картинної галереї.

ЛИСТ від 16 вересня 1969 р.

Шановний Юліане Федорович!

Не знаю, що маю гадати? — Не одержала відповіді на свого листа до Вас, що уже місяць тому надіслала Вам. Не знаю також, чи одержала Карт. Галерея підписані мною акти?

Сподіваюсь, що одержали і що все гаразд, але не можу зрозуміти, чому від Вас не маю жодної звістки. Думаю, що Вам мусить бути зрозуміле моє занепокоєння і Ви будете ласкаві відповісти, хоч коротко, на цей лист. (Може Ви не одержали мого листа, що я надіслала на адресу: Львов, 39 ул. 27 липня

30/32 кв. 1?). Тому надсилаю на цей раз на адресу Галереї.

Чекаю на Вашу відповідь.

З пошаною [підпис]

16/IX.69 р.

ЛИСТ від 20 грудня 1969 р.

Дорогий мій молодий друже, Юліане!

Щиро дякую Вам за хорошого сердечного листа! Я ні на хвилину нічого недоброго про Вас не думала і ніякої кривди від Вас не чекала. Якщо Ваша мовчанка мене і турбувала, то тільки тим — чи не трапилось з Вами чогось лихого?

А більше я якраз так і думала, як Ви пишете, що у вас багато різного клопоту, як то кажуть, «що ніколи і вгору глянуть». Я теж довго вам не писала, хоч увесь час збиралась. Та все різні справи перешкоджували. Але, ще раз запевняю, що нічого нічого недоброго про Вас ні разу не думала і серцем відчуваю, що Ви мене нічим не зрадите.

Щодо виставки, то я не турбуюсь, що вона поки що не відкрилась. Я розумію, що зараз такий час коли проводяться ювілейні виставки, а прийде час, то і моя виставка в свою чергу відкриється.

Якщо мене що і турбує що до виставки, то зрозуміла тривога, як вона буде зустрінута громадськістю. Та ще думаю про те, що надто різноманітні праці і чи вдасться їх якось зорганізувати в інтересну експозицію, щоб вийшло в цілому щось цікаве. Простіше було б діло, як би це були твори більше одного порядку, наприклад: чи графіка тільки, або тільки станковий живопис, чи рисунки лише. А тут така мішанина — малюнки, рисунки, фрески, темпера і т. и. Тут уже для Вас буде не легка робота і не малі зусилля щоб щось тут-ка получилось.

В своєму листі Ви пишете, що хочете мені щось зробити для мене найгарніше і найприємніше — і я певна, що Ви це пишете від щирого серця, а тому я вірю Вам, що із виставкою Ви зробите все як найкраще. Тривожить же мене лише те, що це надто складна справа, і Вам буде багато мороки.

Я, звичайно, мрію про те щоб приїхати на відкриття виставки, або під час виставки, але боюсь чи дозволить мені здоров'я — бо що останній час щось не гаразд себе почуваю — ну та буду сподіватись, що все буде гаразд.

І так мені хочеться познайомитись зі Львовом! Та й з людьми побачитись і познайомитись. Мені багато художників заздять, що матиму виставку в такому культурному місті — я сама дуже рада буду як все гаразд буде. Про Вас хоч коротенько сповіщайте мені як там будуть іти справи.

Горбачев Д.О. з Київського музею написав мені, що вони мої роботи надіслали уже до Львова — не знаю що вони там послали. Коли будете займатись уже моєю виставкою напишіть скільки і які вони праці прислали. Мене цікавить чи прислали вони 2 роботи з цілку «Будівництво колгоспів» (вони це називали «ескізи плакатів» — хоч це по суті і не так). Вони повинні були прислати в свій час мені ці роботи, але чомусь не прислали. А потім ще одна робота «Дівчатка в човні» — теж мені з виставки не вернули (кольорова річ). Мене турбує, чи не загубили вони де ці роботи.

Ну от поки що все!

Зараз кінчаю листа, потім ще напишу Вам про наші новини.

Бувайте здоровий і щасливий!

Моя племінниця сердечно вітає Вас теж.

З сердечним привітом і пошаною [підпис]
20/ХІІ.69 року

НОВОРІЧНА КАРТКА від 28 грудня 1969 р.

З Новим Роком, з новим щастям, та з новим здоров'ям, дорогий Юліане!

Дякую Вам за Ваше вітання і за щедрівки та колядки, а найбільше за «часточку» Львова, — все це найкращі дарунки мені на Новий Рік!

Наче я на рідній Україні побувала... бо спомину тих народніх звичаїв один з прекрасніших споминів з мого дитинства та юности на селі.

Бажаю Вас всього найкращого, та наймилішого!

Леся теж сердечно вітає Вас!

28/ХІІ.69 р.

ЛИСТ від 12 лютого 1970 р.

Дорогий Юліане!

Щось давненько ми з Вами не листувались і я уже починаю турбуватись, чи Ви там живий і здоровий. Може яка зла пригода трапилась?

Я добре знаю, що у Вас багато клопоту зараз з ювілейними виставками — які у нас і всюди. Наша, московських художників, виставка уже пройшла і недавно закрилась, але має ще бути республіканська та

Всесоюзна, так що виставки ювілейні ще триватимуть 2—3 місяці, а тому ряд чергових виставок художників особистих відсунуті на далі. Може і у Вас так, тому я не дивуюсь, що і моєї виставки досі не було.

А все ж цікаво знати, примірно, перспективу?

Коли трапиться у Вас вільна хвилинка напишіть мені кілька слів про себе і про виставку.

Зараз у мене здоров'я не гаразд, багато разів нездужала за цей час. Зараз лікуюсь і сподіваюсь незабаром зовсім одужати.

Посилаю вам замітку з газети про Олеський пам'ятник архітектури (може Ви її маєте?) — це мені товариш прислав з України. Дуже мені хотілось би побачити це диво. Ви ж певно знову туди з весною поїдете? Може там якісь непорозуміння з виставкою, то прошу Вас одверто по дружньому мені написати. В Вашу дружню прихильність і пошану до мене у мене ніякого сумніву немає.

Може трапиться нагода подзвонити по телефону, то у мене тепер в майстерні є телефон і можна подзвонити — 125.68.66.

Буду чекать на Вашу відповідь.

Бувайте здоровий і щасливий, з щирим привітанням

[підпис]

12/ІІ.70 р.

ЛИСТ від 26 лютого 1970 р.

26/ІІ.1970 р.

Дорогий Юліане!

Листа передасть Вам моя небога — Ляся. Вона, дізнавшись про відкриття моєї виставки у Львові, не пошкодувала сил і часу, щоб побачити її і вирішила «залетіть» у Львів.

Прошу Вас — будьте ласкаві привітати її і покажіть їй виставку. Розкажіть їй як щось є цікаве, а може що маєте передати мені, то можете її доручити, бо через пару днів я буду знову її бачити тут в Москві.

Я зараз нездужаю поїхати до Львова (та й не знаю коли зможу), тому дуже прошу Вас, як тільки будете мати час, повідомляйте мене про те, яке у Вас вражіння від виставки і як було відкриття — мені все-все цікаво!

Я не знаю, чи буде вона Вас бачити у Львові — тому прошу її (якщо Вас не застане — може ж Вас на той час не бути в галереї) кинути у Львові цього листа. Бо у Львові вона може бути тільки оден день.

Як одержите листа, то сподіваюсь на Вашу скору відповідь.

За кожну звістку буду Вам дуже вдячна.

Щиро вітаю Вас і бажаю всього найкращого.

[підпис]

ЛИСТ від 16 березня 1970 р.

Шановний Юліан Федорович!

На великий жаль не доведеться мені в ближчий час побувати в Львові. Не дозволяє стан здоров'я. Дуже і дуже мені шкода, що таке лихо мене спіткало. Що ж воно там робиться у Вас, що ніхто ні словечка мені не напише? Як проходить виставка?

Еля (моя небога, що побувала у Вас), така схвильована прийшла — дуже і дуже сподобалось їй у Львові. І місто саме зачарувало, а найбільше люде, з якими вона зазнайомилась. Все схвильовано приказувала: «ой, тіточко Оксано — які люде там, які привітні, ласкаві!!». Привезла мені афішу, та дарунок — «козака» — дуже дякую за дарунок!

Казала, що чула там у Вас, що хтось з Києва побував у Галереї, цікавився виставкою і, ніби, сподівався, що вони зможуть виставку перевести до Києва. А хто і як воно там було — не знає!

Я чекала, що Ви мені що небудь напишете, або хтось з Діреkcії — та щось нічогісінько не чути ні від кого.

Будь ласка напишіть мені пару слів, що і як воно там з виставкою.

Дуже чекаю звістки.

Вітаю друзів хто мене знає.

З привітанням і пошаною [підпис]

16/III.70 р.

ЛИСТ від 20 березня 1970 р.

Шановний Юліан Федорович!

З розмови по телефону з т. Світланою я довідалась, що каталог виставки уже вийшов і мені його надіслали (я ще не одержала). Дуже прошу Вас, якщо буде змога, лишіть для мене декілька екземплярів каталога (за мій кошт), бо тут уже до мене звертались деякі друзі, що бажають його мати, і котрим не хотілось би відмовити. Звичайно, коли це не складає особливого клопоту. Щире привітання Світлані і всім.

З пошаною [підпис]

20/III.70 р.

(Напишіть будь-ласка прізвище т. Світлани — по телефону я недочула).

ЛИСТ від 15 листопада 1970 р.

Дорогий Юліане!

Радісно було мені одержати від Вас привітання з нагоди виставки в Москві! Відчуваю всю щирість висловленої Вами пошани та поваги до мене і моєї праці і складаю Вам за це велику подяку.

Моє творче життя не було легким, — багатьох друзів на моєму творчому шляху давно доля відобрала, але маю щастя, хоч наприкінці віку, відчуті тепло сердець молоді, що їх зацікавила та привернула до мене моя праця...

Виставка в Москві несподівано мала дуже добрий успіх. — Відкриття пройшло урочисто і разом з тим дуже сердечно.

Надсилаю Вам замітки в нашій мистецькій газеті про виставку: в одній фото з однієї моєї роботи, та привітання редакції, а в другій — стаття мистецтвознавця Лебедевої (може Вам це цікаво). Зараз виставка закрилась і про неї ще мають бути статті в Моск[овських] журналах «Искусство» та «Декор[ативное] Ис[кусств]о». Кілька річей відобрали для закупки в Трет[яковську] Галерею.

Простіть, що запізнилась так з відповідею на ваш дорогий для мене лист, але перешкодою тому — прикрий стан мого здоров'я.

Прийміть моє сердечне вітання, і передайте всім друзям, що мене знають, мій низький поклон.

Ваша [підпис]

Щиро вітає Вас моя небога Ляся! Дякую за листівку — мене дуже і дуже вона сподобалася! (Григорій Сковорода).

ЛИСТ від 15 лютого 1972 р.

Дорогий Юліане!

Надсилаю Вам журнал «Искусство» № 12, де вміщено статтю про мою творчість. Нехай буде невеличка пам'ятка від мене разом з моєю щирою подякою за Вашу любов до рідного мистецтва.

Назавжди вдячна Вам за особисті турботи яких Ви доклали до організації моєї виставки у Львові, познайомили львов'ян з моєю працею, а що найголовніше, познайомили і поріднили мене з львівською громадськістю!

Бажаю Вам найкращого успіху у всьому житті та праці!

Вітаю Вас і всіх Ваших друзів.

Ваша [підпис]

15/II.1972 р. Москва

Ляся прохає передати Вам щире привітання.

ЛИСТ від 26 лютого 1972 р.

26/II.1972 р.

Дорогий Юліане!

Чи одержали Ви журнал «Искусство» 12 ч. за минулий рік, який я Вам надіслала? Там є стаття про мій творчий шлях. Я надіслала Вам та ще одному своєму земляку на Черкащині.

Комусь із Вас я помилково послала свій примірник з написом автора до мене (шанування чи посвята). (Це вона (автор) подарувала мені ще до виходу в продаж, а потім я купила ще де кілька примірників для своїх друзів). І от переплутала і помилково комусь послала якраз свій особистий примірник. — А так, як я ще тільки двом послала, то хтось із Вас і одержав його.

Це, звичайно, не складає для мене якоїсь значної втрати — бо автор живий, здоровий, живе в Москві і підпише мені другий примірник журналу. Я уже повідомила її, ми над цим випадком пошуткували і вона, звичайно підпише мені другий журнал. А той що я Вам послала, зрозуміло, залишиться Вам. Я Вам про це пишу, бо для Вас може здатись незрозумілим, чому такий напис коло статті про мене. Отож я мушу з'ясувати в чому тут річ.

Був у мене тут на днях львов'янин — Лащук Юр. Пилип. — доцент з Ін-ту Приклад. Мист. Він мав деякі запитання з приводу історії керамічної освіти — вірніше мистецтва кераміки.

Ви мені писали, що вступили до Ін-ту Прикл. Мист, то може його знаєте? Казав, що в квітні буде конференція по прикл. мист. (чи може це тільки торкається кераміки...).

Якщо буде вільний час напишіть про Ін-т Ваш, і які там фак-ти. Мене це цікавить, бо я досить багато років віддала навчанню в мист. закладах (і в якій галузі бажаєте працювати).

Щиро вітаю Вас і бажаю на все краще.

[підпис]

1. Білокінь С. З-під неправди повертається до нас український художник Михайло Бойчук. *Україна*. Київ, 1988. № 9. С. 11—12.

2. Білокінь С. Колективізм — пафос творчості Михайла Бойчука. *Образотворче мистецтво*. Київ, 1988. № 1. С. 22—25.
3. *Бойчук і бойчукісти, бойчукізм: Монументальне мистецтво. Живопис. Графіка. Книга. Декоративно-ужиткове мистецтво. Фотографія. Документи: Каталог виставки*. Автори тексту та упорядники О. Ріпка та Н. Присталенко. Львів: Редакційно-видавничий відділ обл. управління по пресі, 1991. 88 с.: іл.
4. Череватенко Л. «Промовте — життя моє — і стримайте сльози...»: (спогади О. Павленко). *Наука і культура. Україна: щорічник*. Київ, 1987. Вип. 21. С. 360—384.
5. Череватенко Л. Півтора дзвоника до Оксани Трохимівни. *Україна*. Київ, 1989. № 20. Травень. С. 11—14.
6. Охмакевич Н. «Образи часу Оксани Павленко»: (з персон. вист. Художниці). *Літературна Україна*. 1988. № 31. 4 серпня.
7. Клименко Н. Спомин про Оксану Павленко. *Образотворче мистецтво*. Київ, 2002. № 1. С. 22.
8. Кравченко Я. *Школа Михайла Бойчука. Тридцять сім імен*. Київ: Майстерня книги; Оранта, 2010. 400 с.: іл.
9. Кравченко Я. Ті, що знали Михайла Бойчука: (з листів О. Павленко). *Образотворче мистецтво*. Київ, 2003. № 4. С. 20—22.
10. Кравченко Я. Остання з когорти «бойчукістів». До 120-річчя від дня народження художниці Оксани Павленко. *День*. Київ, 2015. 5 березня.
11. Соколюк Л. Графіка Оксани Павленко. *Графіка бойчукістів*. Харків; Нью-Йорк, 2002. С. 173—191.
12. Плюхіна О. Традиції бойчукізму у творчості Оксани Павленко. *Музейний альманах*. Черкаси, 2011. Вип. 2. С. 49—52.
13. Жмурко Т. *Портрет: Оксана Павленко. Про бойчукізм, фемінізм і конструювання нового майбутнього*. URL: <https://supportyourart.com/stories/oksanapavlenko/>
14. *Розстріляне відродження*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B5_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F
15. *Виставка творів Оксани Павленко*: (Буклет виставки). Львів: Львівська державна галерея мистецтв, 1970.

REFERENCES

- Bilokin', S. (1988). The Ukrainian artist Mykhailo Boychuk returns to us from under falsehood. *Ukraine*, 9, 11—12 [in Ukrainian].
- Bilokin', S. (1988). Collectivism — the pathos of Mykhailo Boychuk's work. *Fine Art*, 1, 22—25 [in Ukrainian].
- Ripko, O., & Prystalenko, N. (Eds.). (1991). *Boychuk and Boychukists, Boychukism: Monumental art. Painting. Graphics*.

- Book. Decorative and applied art. Photo. Documents: Catalog of the exhibition.* Lviv: Editorial and publishing department of the region. press management [in Ukrainian].
- Cherevatenko, L. (1987). «Speak — my life — and hold back your tears...»: (memoirs of O. Pavlenko). *Science and Culture. Ukraine: yearbook* (Issue 21, pp. 360—384) [in Ukrainian].
- Cherevatenko, L. (1989, may). One and a half bells to Oksana Trokhymivna. *Ukraine*, 20, 11—14 [in Ukrainian].
- Okhmakevych, N. (1988, august 4). «Images of Oksana Pavlenko's Time»: (from person. ext. artist). *Literary Ukraine*, 31 [in Ukrainian].
- Klymenko, N. (2002). Memory of Oksana Pavlenko. *Fine Art*, 1, 22 [in Ukrainian].
- Kravchenko, Ya. (2010). *Mykhailo Boychuk School. Thirty Seven Names.* Kyiv: Book Workshop; Oranta [in Ukrainian].
- Kravchenko, Ya. (2003). Those who knew Mykhailo Boychuk: (from the letters of O. Pavlenko). *Fine Art*, 4, 20—22 [in Ukrainian].
- Kravchenko, Ya. (2015, march 5). The last of the «Boichukists» cohort. To the 120th anniversary of the birth of the artist Oksana Pavlenko. *Day.* Kyiv [in Ukrainian].
- Sokolyuk, L. (2002). Graphics by Oksana Pavlenko. *Boychukist graphics* (Pp. 173—191). Kharkiv; New York [in Ukrainian].
- Plyukhina, O. (2011). Traditions of Boychukism in the work of Oksana Pavlenko. *Museum Almanac* (Issue 2, pp. 49—52). Cherkasy [in Ukrainian].
- Zhmurko, T. *Portrait: Oksana Pavlenko. About boychukism, feminism and construction of a new future.* Retrieved from: <https://supportyourart.com/stories/oksana-pavlenko/>
- Shot revival.* Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B5_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F
- (1970). *Exhibition of works by Oksana Pavlenko: (Exhibition booklet).* Lviv: Lviv State Art Gallery [in Ukrainian].